

O B S A H

Strana

SLOVO O STUDIU FILOSOFIE 1

Úkol a účel filosofie. Význam filosofie ve studiu a vědeckém školení.

Článek tento byl napsán pro Slavii, almanach pro studující škol středních i vyšších na r. 1899—1900 a otištěn v rubrice »O sebevzdělání« na str. 92—110. K článku připojil prof. Drtina pro informaci podrobnou bibliografii pomocné literatury filosofické, též revuí a časopisů, která je v tomto svazku vynechána, neboť je obsažena v I. a II. dílu Drtinova »Úvodu do filosofie«.

LIDOVÉ PŘEDNÁŠKY UNIVERSITNÍ 7

Vědecká studia a život. Universitní extense. Universitní extense v Anglii a Americe. Chautauqua. Kulturní společnosti. Studentské kolonie. Lidové university ve Francii. Lidový palác v Paříži. Význam vědeckého vzdělání. České universitní extense. Vzděláním k lepší budoucnosti.

Otištěno v »Almanachu Slavii pro studující škol středních a vyšších« na r. 1902—03 a vyšlo též jako zvláštní otisk roku 1902. (Bylo přeloženo do slovinštiny.)

O ideových základech českých snah lidovýchovných mluvil Drtina na sjezdu Osvětového svazu v Plzni 28. IV. 1912. Jeho řeč byla otištěna v »České Osvětě« roč. VIII. 1912. Srov. III. sv. Drtinových spisů stat »O úkolu a směrech lidového vzdělání«. (Str. 33 n.)

I. ročník České Osvěty (1904—05) přinesl článek Drtinův *O veřejných čítárnách a knihovnách*, jímž prof. Drtina tento list »vlastně uváděl v život«. V Americe i Evropě rozmáhají se snahy šířiti vzdělání do nejširších vrstev lidových a povznésti je mravně, neboť se uznává, že vzdělání má býti majetkem a pokladem všech. Drtina poukazuje na význam čítá-

ren a knihoven, které Carlyle nazývá svatyněmi duší a osvětluje význam vzdělání pro národ a lidstvo. Podává přehled čítárenského a knihovnického ruchu v jednotlivých zemích, a to v Americe, Anglii, Francii, v Německu, Rakousku a v Čechách.

O *universitní extensi* psal prof. Drtina v Ottově Slovníku naučném sv. XXVI. r. 1907 na str. 188—199. Vyšlo jako separát spolu s článkem o universitách pod názvem »*Universita a universitní extense*«. (Praha 1907, str. 14.) Práví tam o univ. extensi, že »znamená rozšíření university mezi lid pomocí lidovýchovných přednášek, pořádaných vysokoškolskými učiteli«. Vykládá původ extensi a přehledně seznamuje se snahami lidovýchovnými v různých státech a u nás.

O REFORMĚ UČITELSKÉHO VZDĚLÁNÍ 29

Reformou výchovy k reformě pokolení. Lidovost školství. Reformy v cizině. Učitelské vzdělání v Německu. Nový ruch. Program učitelského úsilí v Německu. Anкета Hofmannova. Poměry rakouské. Rakouská reakce. Reformní snahy: Lindner. Učitelská svépomoc. Návrhy Hirnovy a jejich reakční ráz. Sjezd učitelstva českého r. 1903. Otázka jednotné školy střední. Střední školství ve Francii a ve státech severovýchodních. Otázka školské fakulty. Filosofická fakulta a nevhodnost spojení teoreticko-vědeckého úkolu s úkolem vzdělávání odborně praktického. Vědeckost a pedagogická schopnost. Učitelské koleje v Americe. Drtinův návrh o dvouletých pedagog. seminářích. Sjezd českých učitelek roku 1904. Usnesení zemské konference českého učitelstva na Moravě r. 1904. Návrh reformy učitelského vzdělání. Městanská škola. Pedagogické akademie. Pedagogické semináře. Literatura.

Vyšlo v Ped. Rozhledech XVIII. (1904—05) a ve zvl. otisku nákl. Dědictví Komenského (sp. č. 55 r. 1905) ve sbírce Časové otázky a rozpravy pedagogické sv. X., str. 43. Jest to přednáška, kterou prof. Drtina proslovil na odůvodnění svého návrhu ve veřejné poradní schůzi, svolané učitel. jednotou Komenského v Praze 6. I. 1905. Návrh sám otištěn též ve Věstníku Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě, roč. IV., 1905, na str. 309—311.

Od r. 1903 účastnil se prof. Drtina činně všech učitelských snah organizačních a reformních. Přednášel, informoval, radil, psal; promýšlel, jak zlepšiti učitelské vzdělání, vycházejce

z daných poměrů a bedlivě sleduje pokusy a snahy ve všech předních kulturních státech.

Z četných schůzí té doby, na nichž mluvil, a o nichž referáty jsou v Čase, zaznamenáváme alespoň řeč na manifestační schůzi v Brně 9. VII. 1905 »O reformě učitelského vzdělání«, Čas, XIX. roč., č. 189, 190 a 191.

Schůze byla protestem proti Hirnovým návrhům a proti reakčnímu duchu v rakouském školství vůbec. Drtina vysvětluje, že právě Brno bylo zvoleno za místo pro manifestaci, neboť v Brně měly být návrhy Hirnovy pokusně realizovány. — Je třeba být na stráži a protože záležitosti školské a také otázka učitelského vzdělání jsou otázkami a zájmem veškerého národa, nemají se snižovati na úzké stanovisko stavovské. Proti vládním plánům je třeba postaviti pozitivní návrhy své, na nichž by se učitelstvo sjednotilo a pevně se jich dožadovalo. Bylo by osudná chyba, aby se z určité formy tohoto řešení činilo dogma, a odchylné názory aby byly potírány jako kacířské. Proti heslům, stanoveným sjezdem r. 1903, staví Drtina své návrhy jak o reformě střední školy (jednotné toliko v nižším oddělení, pak větvení ve větší počet sekcí), tak o úpravě studia učitelů.

Pro reformní úsilí vůbec stanoví Drtina čtyři cíle: 1. účelná reforma střední školy, 2. vytvoření dívčího školství (školy měšťanské — lycea), 3. rozmnožení universit, zvláště neodkladné zřízení university české v Brně; 4. reorganisování universit, t. j. při filosofické fakultě vytvořiti fakultu školskou. Ovšem s reformou učitelského vzdělání nelze odkládat. Drtina proto navrhuje přechodné řešení a odůvodňuje je.

K REFORMĚ UČITELSKÉHO VZDĚLÁNÍ

73

Učitelské sjezdy a jejich školské programy. Polemiky o návrzích Drtinových. Schůze odborníků v r. 1905 a český Ústřední spolek učitelský. Trapné věci osobní. Politické polemiky. Kritika plánu posl. Jos. Černého. Myšlenkový podklad plánu z r. 1903. Studie Drtinovy a jeho reformní návrh. Reformní program střední školy. Reforma školy měšťanské. Učitelské akademie (čtyřleté). Odborné vzdělání učitelstva. Filosofická fakulta a akademické vzdělání učitelské. Provisorní zřízení dvouletých pedagog. seminářů. Posl. J. Černý. Drtinův požadavek školské fakulty pro vzdělání učitelstva všech stupňů. Polemika s posl. J. Černým. Otázka reformy učitel. vzdělání je otázkou kulturní a všenárodní. Drtinův požadavek svolati anketu odborníků, školskou konferenci a zřídit školskou národní radu.

Vycházelo v Čase roč. XIX., č. 207, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 216 a 217 (červenec-srpen) r. 1905.

Jako samostatný spisek vyšlo v Knihovničce Času č. 32 roku 1905.

O učitelstvu a úpravě jeho vzdělání srov. Ottův Slovník naučný sv. XXVI., heslo »Učitelstvo« na str. 8—9 (r. 1907).

ŠKOLSTVÍ A UČITELSKÉ VZDĚLÁNÍ V AMERICĚ 120

I. Organizace školská v Americe.

Povaha amerického školství. Stupnice škol. Školy mateřské. Americká škola obecná. High Schools. Koedukace. Počet žactva. Americké koleje a university. Studium na amerických kolejích; akademické hodnosti. Počet studentstva a způsob vyučování. Školská fakulta. Pověst kolejí. Vysoké školy odborné. University privátní a státní. Správa amerických universit. Universita Harvardova v Bostonu. Yale University. Universita kolumbijská: Teachers' College. Johns Hopkins University v Baltimore. University: Clark, Cornell, Stanford. Universita chicagská a michiganská. Studium pedagogiky na universitě michiganské. Universita kalifornská. Pedagogická oddělení na jiných universitách amerických. Význam amerických universit. Organisační snahy. Projekt National University of the United States ve Washingtoně. Vědecké publikace a časopisy amerických universit. Podpurné fondy.

II. Universitní vzdělání učitelstva.

Universitní extenze americké a jejich metody. Prázdninové kursy Chautauqua. Jiné lidovýchovné ústavy.

III. Vlastní instituce pro vzdělání učitelstva.

Odlíšnost zřízení v jednotlivých státech. Normální školy a učitelské koleje. Training classes. Summer meetings Teachers' Institutes.

IV. Počátky zvláštní fakulty školské.

Přednášky a cvičení. Vývoj školských oddělení universitních. Názozy a návrhy o učitelském vzdělání. Statis-

tická data. Názor Luckeyův. Sjezd r. 1902, pořádaný společností »National Education of the U. S.« Veřejné mínění. Literatura.

Studie tato vyšla v Ped. Rozhledech roč. XIX. 1905—06 a ve zvl. otisku r. 1906. Jest to rozšířená část III. kapitoly práce »Universita a učitelstvo« (III. 2. University americké), otištěné v V. roč. Sborníku Ú. S. J. U. na Moravě 1907 (od str. 352). Ve Věstníku čes. prof. roč. IV., 1897, na str. 109 a n. zajímal se prof. Drtina otázkami středoškolských učitelů francouzských v článku »Postavení a platy učitelstva středoškolského ve Francii«.

AKADEMICKÁ SVOBODA 188

Názor Paulsenův. Helmholtz. Poměry v cizině. Omezení svobody. Theologie. Fakulta právnická, lékařská, filosofická. Případ berlínského docenta Aronse. Atheismus. Právo filosofického a odborně vědeckého badání. Úkol profesorův.

Svoboda studentstva, její význam a nebezpečí. Akademická čest a pravdivost.

Úvaha vyšla r. 1906 ve »Studentském almanachu«, vydaném Svazem československého studentstva v Praze k všestudentské slavnosti (str. 99—110).

Akademický život a studium bylo tématem prof. Drtinovi i při universitních přednáškách, které vyšly litografované ve Svěpomoci r. 1906.

V článku *Akademické studium* v Pražské lidové revui IX. (r. 1913, str. 73 n.) prof. Drtina kreslí obraz universit v 19. stol. a ukazuje, jak se otázka universitní stává otázkou politickou, zvláště vlivem poměrů v Německu; v Berlíně a Erlangách působí Fichte, který píše své nadšené »Řeči k německému národu«, v Jeně Schelling, v Berlíně Schleiermacher. Vědecká práce nabývá rázu národního, národní duch proniká celou školskou soustavou. Také neněmečtí národové se domáhají emancipace od latiny. V Rakousku se zřizují neněmecké university: maďarská, polská a česká. Vznikají národnostní boje o university. Drtina důrazně vytýká, že university jsou vědecká sdružení učitelů a žáků a jako takové mají býti povzneseny nad národnostní nesnášenlivost a doplňovati se vzájemně na dráze vědeckého pokroku. Analyzuje pojem slova akademický a sleduje, jak jej různé doby naplňovaly různým obsahem (viz též níže »Universita a učitelstvo«). Podává stručný přehled historického vývoje universit, uvažuje o akademické svobodě, o hodnotě přednášek,

praktických cvičení a knižního studia, jakož i o zkouškách. University jsou společností vyučujících a učících se, kteří spolu hledají a bojují za vědeckou pravdu a poznání.

O studentech oxfordské university napsal Drtina článek do »Almanachu Slavie pro studující škol středních i vyšších« r. 1893: »Studentský život v Oxfordě«.

UČITELSKÉ VZDĚLÁNÍ DLE NÁVRHU JEDNOTY KOMENSKÉHO 200

Vznik samostatného stavu učitelského. Zákony z roku 1869 a novela z r. 1883. Požadavky učitelských sjezdů. Sjezd brněnský r. 1905. Resoluce Jednoty Komenského, spolku pro reformu školství, 5. IV. 1908. Rozvrh učiva na požadovaných akademiích. Průprava profesorů na akademiích. Stanovisko ciziny k otázce učitelského vzdělání. Finanční rozvaha navrhované reformy. Politický boj o reformu v r. 1907. Důležitost rychlého řešení.

Promluveno na manifestační schůzi sdružených jednot učitelských v Kolíně n. L. r. 1909. Vyšlo nákladem časopisu Učit. Přehled na Horách Kutných r. 1909 jako zvl. otisk z Učit. Přehledu roč. IX.

V německém překladu vyšlo s názvem »Die Reform der Lehrerbildung nach den Anträgen der Jednota Komenský« v Čechische Revui r. 1910 i jako zvláštní otisk.

Shrnutí styčných bodů návrhů v anketě podaných a spolu návrh prof. Drtiny obsahuje Drtinův článek »O učitelských akademiích« v Pedagog. Rozhledech XXI. č. 3, prosinec 1907 (Anketa Jednoty Komenského o organizaci učitelských akademií. III. F. Drtina.)

VZNIK A VÝVOJ UNIVERSIT 224

Charakter středověku. Školy klášterní, katedrální a městské. Vznik universit. Organizace universit: fakulty, koleje, národy. Činnost učitelská. Program výuky u jednotlivých fakult. Přednášky a disputace. Humanismus a renesance. Reformace a život universitní. Vliv osvícenství, novohumanismus. Universita moderní. Vznik a vývoj vysokého školství technického. Snahy o jednotnou školu vysokou.

Tato studie je otištěna z Učit. Přehledu IX., r. 1912—13 (na str. 1 n.). Poslední odstavec, kde prof. Drtina připo-

míná spravedlivý požadavek Čechů v Rakousku o druhou českou universitu v Brně, byl v textu tohoto svazku vypuštěn. Zní takto:

»A tím trapnější jest, že v tomto státě nedostává se nám nezbytných podmínek naší kulturní práce. Otázka druhé české university v Brně jest otázka neodkladná, jež řešena býti má s hlediska čistě věcného, vědeckého, kulturního. Jest smutný fakt, že záležitost tato životního významu pro český národ vleče se po celá desetiletí, a třeba prohlásiti důrazně, že národ nesmí a nemůže čekati v kulturních potřebách svých, že stát má plniti svou povinnost, a že osvětové potřeby a důležitosti českého národa nemají býti uváděny v závislost na poměrech politických.«

Své názory o úpravě a organizaci vysokoškolských studií podal Drtina úhrnně ve stati »*Universita budoucnosti*«. Ped. Rozhledy XVII. z r. 1903—04, str. 67 n. Přetištěno ve III. sv. »*Ideály výchovy*«, 1930, str. 214—244.

V souhlase s oněmi názory pronesl Drtina francouzskou přednášku na III. mezinárodním sjezdu filosofickém v Heidelbergu 1908. *Sur l'organisation des études universitaires au point de vue philosophique*. Vyšlo jako zvláštní otisk z protokolu sjezdu v Heidelbergu (Verlag von Karl Winter's Universitätsbuchhandlung Heidelberg, 1908).

Drtina zjišťuje tam dvojí úkol moderních universit: jsou 1. místem svobodného badání, vědeckých objevů a výchovy vědeckých pracovníků a 2. vyvrhlením veškerého školství, didaktickým i výchovným střediskem národního života. Nato vrhá pohled zpět na vývoj školství ve starověku a středověku, jež se ve výchově vyznačují aristokratismem a autoritativností. V nové době nastal obrat v myšlení a důležité změny v životě duševním i ve zřízení společenském. University stály zprvu stranou. Na sklonku 18. stol. a ve stol. 19. se universitní studia uvádějí v souhlas s potřebami moderními. Provádí se laicisování, demokratisování a znárodnění vysokého školství. Snahy vědecké se řídí podle Baconova přesvědčení, že vědění je moc. Obnovená láska k životu způsobila, že člověk vstoupil do styků s přírodou, aby překonal tajemství a naučil se používatí jejich sil, aby nahradil práci rukou prací strojovou. Technické objevy sloužily nejvyšší lidskosti a lidské solidaritě a výsledkem rozvoje přírodních věd je vývoj moderního učení technického, které jsou na stejné výši jako university. Organizace jejich je universitám analogická. Přirozeně se naskýtá myšlenka organického jejich sloučení, takže by se vytvořilo jednotné integrální vysoké učení. Drtina vytýká zvláštní postavení filosofické fakulty, která spojuje dvě části: teoreticko-vědeckou a prakticko-speciální. Měla by se rozdělit na filosofickou fakultu ve vlastním slova smyslu, jež by byla centrem organizace universitní v moderním smyslu, a na fakultu školskou. Drtina vytyčuje obraz

moderní integrální university, přizpůsobené povaze a potřebám moderní společnosti, jak o tom psal ve stati »Universita budoucnosti« i jinde častěji.

Na prázdninových kursech pro učitele v Hranicích v srpnu 1905 konal prof. Drtina přednášky na téma *Universita a učitelstvo*, které vyšly v Úlehlově Sborníku Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě, roč. V., 1907 (str. 1 n.). Uvažuje o oprávněném požadavku akademického vzdělání pro učitelstvo. Poznámává, že slovo »akademické vzdělání«, »akademické studium« je staré a je v něm skryta posvátnost. Slovo akademie, akademický podržuje od dob Platonových dvojí význam. Označuje se jí jednak společnost učenců a umělců, jednak vysoká škola. Na počátku nové doby užívá se názvu akademie pro university. Komenský užívá obou těchto pojmů. Nazývá školu, jež nastupuje po škole latinské, akademii (= universita) a v »Cestě světla« mluví o mezinárodní akademii se sídlem v Londýně, čímž rozumí společnost, kde by si světoví učenci sdělovali vzájemně výsledky svého badání. Podobně pojímá význam akademie Leibniz.

Slova »akademický« se užívá ve významu vysokoškolský vůbec. Drtina vysvětluje název »akademické gymnasium« a smysl moderního užívání slov akademické studium, akademický život, akademická svoboda, hodnota atd. ukazuje na důležitost, jakou má význam výchovy a školství ve vývoji lidstva a na stále vzrůstající složitost školství.

Ve II. kapitole probírá Drtina historický přehled středověku i nové doby. Vykládá o středověkém názoru na svět a život, o scholastické filosofii, o universitách a kreslí život profesorů i studentů i tehdejší studium na základě Tomkových Dějin university Pražské, Wintrových studií »O životě na vysokých školách Pražských knihy dvojce« a podle latinské básně Stephana Doleta z doby Rabelaisovy. Vykládá obrat ve světovém názoru za renesance a reformace i proměny ve zřízení a životě universit až do doby moderní. V III. kapitole poučuje o různých typech organizace moderních universit, probírá university anglické (oxfordská a cambridžská), francouzské a středoevropské, jakož i university americké.

O významu universit v moderním vývoji národním promluvil prof. D. na sjezdu jihočeského stud. spolku »Prácheň« v Písku 15. srpna 1907. (Bylo otištěno v Čase, roč. XXI., č. 226 a 227. Podrobný referát přinesly Národní listy, roč. XLVII., č. 226, t. j. 17. srpna 1907.)

V »Nár. čítance« (ve sb. »Umělecké snahy« sv. 131, nákl. B. Kočího, Praha 1918) přehlíží prof. Drtina v článku »Česká universita« osudy university pražské, její vývoj od založení, zejména však od rozdělení na českou a německou r. 1882 a snahy o druhou českou universitu v Brně; vyslo-

vuje požadavek spojení universit s vysokými školami technickými.

Drtinovy názory o universitě viz též v kulturní a školské části »Programu české strany pokřokové« z roku 1912, oddíl XIV. Školy vysoké str. 107—112. Srv. též Ottův slovník naučný sv. XXVI., str. 188—196, heslo »Universita« (r. 1907).

FILOSOFICKÁ FAKULTA A VYSOKOŠKOLSKÉ STUDIUM 250

Vznik moderních fakult filosofických. Úkoly filosofické fakulty. Přetížení filosofických fakult. Projekt fakulty školské. Poměr universit a vysokých škol technických. Ústřední postavení filosofické fakulty.

Vyšlo v publikaci Svazu čs. studentstva »Universitní studium« za red. dr. B. Medela (nákl. Fr. Borového, Praha 1916, str. 5—10).

V »Osvětě lidu« XII., č. 20. roku 1907 napsal prof. Drtina pojednání »O školném platu, kolejném a zkušebních taxách«. Vychází se stanoviska, že vzdělání se má vesměs podávat bezplatně a o potřeby školské že má pečovati stát.

Nový »Zkušební řád pro kandidáty středoškolského učitelství«, který byl zaveden od 31. května 1911, podrobil Drtina kritickému rozboru v práci »Über die praktisch-pädagogische Vorbildung der Mittelschullehrer in Österreich« v Krausově »Čechische Revue« 1912. (Vyšlo též separátně v Praze roku 1912.) Vítá zavedení speciální státní zkoušky filosoficko-pedagogické místo bývalých kolokvií i větší volnost ve volbě aprobačních skupin předmětů. Nesouhlasí však s ustanovením zkušebního roku, jenž byl ještě prodloužen podle vzoru pruského o zkušební rok v seminářích, zřízených při gymnasiích v místech, kde je universita. V Rakousku propagoval tuto myšlenku dvorní rada dr. Loos. Drtina namítá, že je to neúčelné zdržování kandidátů a prodlužování studia na 7 let. Vyslovuje se pro spojení zkušebního roku s pedagogickým seminářem, takže by se kandidáti po složení státní zkoušky filosoficko-pedagogické cvičili po jeden semestr v pedagogickém semináři universitním. (Ovšem by musily být tyto semináře reorganizovány.) V druhém semestru by kandidát konal zkušební rok na ústavě, kde je středoškolský seminář, pod vedením odborníků.

Práci v semináři si představuje Drtina takto: Nejprve rozšířit filosoficko-pedagogické vzdělání kandidátovo přednáškami o školské organizaci předních kulturních států, o otázkách školských reforem, školní hygieny, o školských zákonech, dáti mu základní vědomosti o organizaci vyšších škol, znalost normalí, instrukcí, pokynů k vedení školního úřadu,

aby znal školský řád, disciplinární řád atd. a měl přehled o současném školství (asi to, co si sliboval dr. Loos od prodlouženého zkušebního roku). Musily by se ovšem probírat i otázky současné pedagogické literatury.

Mimo to by kandidáti poslouchali odborníky v methodice a didaktice, každý svého oboru. Učili by buď odborní docenti jmenovaní na fakultu, nebo universitní učitelé, ovšem odborníci v didaktice. Účelem je, aby kandidáti byli vycvičeni v učební látce, aby v přírodních vědách uměli užívatí pomůcek a p. K tomu cíli by měly býti zařízeny vědecké universitní ústavy, zvláště sbírky didaktických pomůcek. Samozřejmě by do ní patřil i přehled odborných spisů z odboru každého kandidáta. Dále požaduje Drtina hospitace na několika ústavech, kde pracují výborní ředitelé a profesori. Předpoklady teoretické je třeba doložit prakticky — na konci semestru by se konala zkouška.

V druhém semestru by teprve bylo zkušební období, kdy by měl každý kandidát přidělený ústav (na kterém je pedagogický seminář). Tam by mu byl svěřen učební úkol. Školy, které by byly vybírány ke zřízení seminářů, musily by býti vzorné. V Čechách by mohl býti takový ústav na př. v Praze, Hradci Král., Plzni, Budějovicích, na Moravě v Brně, Kroměříži. Ústav by vedli jen výteční pedagogičtí odborníci.

Jednou nebo dvakrát týdně by se konaly rozhovory mezi kandidátem a jeho preceptorem, jakož i konference se zprávami o hospitacích. Kandidáti by byli přiděleni jednotlivým profesorům, dostali by část jejich učebního úvazku. Bylo by si přáti, aby za svoji práci dostali příslušné adjutum a aby se jim zkušební rok započítal do služby.

Universitní seminář pedagogický mohl by tak býti, soudí Drtina, základem k samostatné školské fakultě budoucnosti.

Rejstřík jmenný	261
Obsah	265